

Nuoret — Sosiaalilääketieteen päivät 27–28.11.2012 Helsingissä

Sosiaalilääketieteen yhdistyksen puheenjohtaja dosentti Eva Roos avasi joka toinen vuosi järjestettävät Sosiaalilääketieteen päivät Tieteiden talolla Helsingissä. Päivien teemana oli nuoret, ja aihetta tarkasteltiin monikulttuurisuuden ja huono-osaisuuden näkökulmista.

NUORET JA MONIKULTTUURISUUS

Tilaisuuden puheenjohtaja VTT Veronika Honkasalo toi esille tarpeen kerätä tutkimustietoa nuorista ja nuorten väestömuutoksesta. Hänen mukaansa on havaittavissa sukupolviero: suurempi osa nykyisistä nuorista on monikulttuurisia verrattuna aikaisempiin sukupolviin.

Professori Tiina Laatikainen kertoi päivien ensimmäisessä esitelmässään että säännöllisesti kerättävää luotettavaa tietoa lasten ja nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista tarvitaan: varsinkin alle 10-vuotiaista lapsista meillä on liian vähän tietoa. Nuorten hyvinvointia, terveyttä ja elinoloja kartoitetaan säännöllisesti mm. kouluterveyskyselyllä, Nuorten terveystapatutkimuksella ja WHO:n koululaiskyselyllä. Kansainvälisistä tutkimuksista taas tiedämme, että osalla maahanmuuttajataustaisista on heikompi terveys eri mittareilla mitattuna ja tämä etninen väestöryhmien välinen terveysero esiintyy usein nuoremmillakin sukupolvilla. Siirtolaistaustaisten heikompaan terveyteen vaikuttavat usein alempi sosioekonominen asema ja syrjintäkokemukset elämän eri alueilla ja yhteiskuntara-

kenteissa. Monesti siirtolaistaustaisten terveyteen liittyvät elämäntavat ovat hyvät, sillä alkoholin käyttö ja tupakointi ovat usein kiellettyjä. Nuoremmat sukupolvet taiteilevat perhe- ja kaveripiirin kulttuurien välissä myös elämäntavoissa. Tiedon kerääminen etnisistä terveyseroista ja niiden perustalta räätälöityä kohdennettua interventioita eri ryhmille tasa-arvoistavat maahanmuuttajaväestön terveyden ylläpidon mahdollisuuksia kantaväestöön nähden. Tiedämme, että väestöryhmien sosioekonomiset terveyserot alkavat kehittyä jo lapsuudessa. Parhaiten lapsia ja nuoria tuetaan tukemalla heidän vanhempiaan sosiaalisesti ja materiaalisesti. Vanhempain kotoutumisen onnistumisesta ja motivaatiosta asettua asumaan Suomeen ovat paljon kiinni myös lapsen ja nuoren suomalaiseen yhteiskuntaan kiinnittymisen mahdollisuudet. Lisäksi helposti kaikkien saatavilla oleva ja toimiva universaali palvelujärjestelmä, kuten neuvola- ja kouluterveydenhuolto, mahdollistaa ja ylläpitää omalta osaltaan väestön terveyden tasaa arvoa. Jos palvelujärjestelmää ei olisi, voisi ajatella väestöryhmien välisten terveyserojen olevan vielä suurempia kuin nykyisin.

LAPSI-INDIKAATTORIT TUNNISTETTU MUTTA TIEDONKERÄÄJIÄ JA TUTKIMUKSEN TEKIJÖITÄ EI

Hyvät, validit ja luotettavat lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin indikaattorit on jo asiantuntijatyöllä tunnistettu (OM 2011), mutta indikaattorien tiedonkeruusta ei kuitenkaan ole sovittu eikä voimavaroja siihen kohdistettu. Nämä kansalliset indikaattorit (OM 2011) eivät kuitenkaan huomioi riittävästi etnisesti erilaisten perheiden lapsia ja nuoria. Niihin kannattaisikin

lisätä lasten ja heidän vanhempiansa syntymämaatieta, kerätä samat indikaattoritiedot myös maahanmuuttajataustaisista lapsista ja nuorista sekä muutamista heidän terveydelleen ja hyvinvoinnilleen erityisen tärkeistä asioista. THL:n Et-nokids-tutkijaryhmä onkin yhdessä lapsi-indikaattoriasiantuntijoiden kanssa tunnistanut näitä maahanmuuttajalapsille tärkeitä indikaattoreita. Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumisen onnistumista ja kotoutumisen kokemuksia seurataan sisäasiainministeriön säännöllisesti toteuttamalla maahanmuuttajabarometrilla, mutta aikuiset ovat osallistuneet siihen hyvin vähän. Lasten ja nuorten indikaattoreilla olisi mahdollista verrata eri alueilla asuvia, eri etnisiin ryhmiin ja eri sosioekonomisiin perheisiin kuuluvia lapsia ja nuoria eri ajanjaksoina.

RUOTSIN SOMALITYÖT

Ruotsalainen Malmön yliopiston professori, antropologi Sara Johndotter piti havahduttavan esitelmän Ruotsin somalityöistä ja heidän ympärileikkauksikäytäntöjensä muutoksesta. Hän on Ruotsissa tehnyt pitkään laadullista tutkimusta somaliväestön keskuudessa. Somaliväestön diasporassa on tapahtunut kulttuurinen muutos suhteessa naisten ympärileikkaukseen. Ruotsissa-asumisajan pidentyessä tyttöjen ympärileikkauksen itsestäänselvyys on kyseenalaistettu ja avioitumistavat ovat muuttuneet somaliyhteisöissä, siten että nykyisin nuoret tuntevat toisensa ennen avioliiton solmimista. Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen on Ruotsissa laitonta ja alaikäisten lasten vanhemmilla on pelko lapsen huoltajuuden menettämisestä, mikä on ehkä vahvin ympärileikkauksesta pidättäyty-

sen motiivi. Maahanmuuttajien terveys tutkimuksessa 2011–2012 suomalaisista 70 %:lle on tehty ympärileikkaus.

Koska ympärileikkauksen muutokset on niin monia, aina ei pediatri ja/tai kirurgi voi päätellä onko ympärileikkausta tytölle tehty. Johnsdotter havainnollisti asiaa luentoyleisölle näyttämällä noin 50 naisen leikkaamattomien sukuelinten kuvat: jokainen niistä oli erilainen. Tässä kulttuurisensitiivisessä aiheessa Ruotsin mediassa on tapahtunut ikäviä ihmisten yksityisyyttä loukkaavia ylilyöntejä.

SEIS ENNAKKOLUULOT! AVOIMEEN AKTIVISEEN TYTTÖJEN KUULEMISEEN

VTT Veronika Honkasalo Nuorisotutkimusverkostosta kertoi esitelmässään laadullisesta väitöstutkimuksesta, jossa hän tutki sitä, miten monikulttuuriset kysymykset ja sukupuolten tasa-arvo on huomioitu nuorisotyössä. Honkasalon yksi pääsanoma on se, että uhriutavan puhettavan takia maahanmuuttajatyttöjen on osittain vaikeaa saada äänensä kuuluviin heitä koskeissa asioissa. Nuorisotyöntekijöiden ja muiden kunnan työntekijöiden on tärkeää tunnistaa omat etnisii vähemmistöjä ja niiden tyttöjä koskevat ennakkoluulonsa, jotta ne eivät estä aitoa kuuntelua ja nuorten tyttöjen kohtaamista.

VENÄLÄIS- JA VIROLAISNUORTEN ALAKULO JA SOMALIPOIKIEN VAHVA ETNINEN IDENTITEETTI TAI PÄRJÄÄMISEN EETOS?

Dosentti Maili Malin esitelmöi maahanmuuttajanuorten koetusta hyvinvoinnista nuorten terveystapatutkimuksen (NTTT) aineiston perustalta. Vuosina 2010–2011 NTTT:ssa oli erillisotos vieraskielisistä nuorista, jossa toteutettiin tiedonkeruu nettikyselynä. Maahanmuuttajanuoret kokivat alakuloa kantasuomalaisia enemmän (29 % vs 24 %). Kun kantasuomalaisista

8 % koki kiusaamista viikoittain koulussa, koki maahanmuuttajataustaisista sitä 35 %. Kiinnostava löydös oli, että somalinuoret (pojat useammin kuin tytöt) kertoivat vovansa muita keskimääräistä paremmin ja harva heistä raportoi kiusaamiskokemuksista. Kantaväestön kanssa ulkonäöltään samanlaisilla venäläis- ja virolaisnuorilla oli kaikkein useimmin kiusaamiskokemusia (40–41 %) ja alakulon kokemista (36–37 %).

NUORTEN TERVEYS JA TYÖKYKY

FT Merja Turpeinen kertoi Maahanmuuttajanuoret työuransa alussa –hankkeesta, jossa on tarkoitus kerätä opasmateriaali työhön rekrytoinnista, perehdytyksestä ja työkyvystä huolehtimiseen. Työhön kiinnittyminen nähdään prosessina, johon kuuluvat koulutus, työnhaku ja työn aloittaminen. Maahanmuuttajien työllistymiseen sisältyy erityiskysymyksiä, jotka voivat liittyä kielitaitoon ja perehtymiseen uuden kotimaan työkuultuuriin. Kielitaito on keskeinen työllistymistekijä, koska se vaikuttaa opiskeluun pääsyyn, opiskelun sujumiseen ja ammatilliseen pätevyys. Hyvin myönteistä on se, että maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on vahva tarve ja halu oppia ja onnistua työssään. Hankkeen aihe on tärkeä, sillä tietyillä aloilla on työvoimapula ja osalla maahanmuuttajia työttömyys on yleisempää kuin kantaväestöllä.

Päivän lopuksi järjestettiin neljä rinnakkaisessiota tutkijoiden esityksille. Niiden aiheina olivat Perhe-elämä ja lastenhankinta (lisääntymisterveyden jaos), Lasten ja nuorten mielenterveys (mielenterveyden jaos), Nuoret ja maahanmuuttajat (terveys sosiologian jaos) sekä Terveyskäyttäytyminen ja terveyspalvelut (käyttäytymislääketieteen ja terveydenhuoltotutkimuksen jaokset). Sessioissa esiteltiin ajankohtaista sosiaalilääketieteellistä

tutkimusta, jonka monimuotoisuus niin tieteenalojen kuin menetelmienkin suhteen oli erityisen innostavaa.

NUORET JA HUONO-OSAISUUS

Sosiaalilääketieteen päivien toisena päivänä paneuduttiin vilkasta keskustelua viime aikoina herättäneeseen aiheeseen. Puheenjohtaja dosentti Päivi Santalahti totesikin aiheen olevan ehkä ajankohtaisempi kuin koskaan viitaten nuorisotakuuseen, nuorisotyöttömyyteen, lastensuojelun kriisiin ja presidentin Ihan tavallisia asioita -nettisivuihin ja niiden nostattamaan keskusteluun.

TtT Kristiina Ojala piti yleiskatsauksen nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista perustuen WHO-Koululaistutkimukseen. Joka neljäs vuosi, jopa yli 40 maassa toteutettavassa tutkimuksessa, suomalaisnuoret sijoittuvat kärkipäähän terveytensä hyväksi kokevien osuudessa kansainvälisessä vertailussa. Kuitenkin ensimmäistä kertaa oli havaittavissa merkittävän suuria sosioekonomisia terveyseroja suomalaisnuorten keskuudessa. Terveyserojen viimeaikaisesta rajasta kasvusta kertovat myös aikuisväestön sosioekonomisen aseman mukaiset erot elinaikaodotteessa.

NUORTEN JA POLIITIKOIDEN KIELENKÄYTÖN EROT: NUORET EIVÄT SUOSTU SYRJÄYTYNEIKSI!

YTT, dosentti Timo Harrikari analysoi inspiroivasti nuorten syrjäytymisen käsitettä ja siihen liittyvää keskustelua neljän dokumentin kautta tutkien, millaisena nuorten syrjäytyminen niissä näyttäytyy ja millaisia hallinnan strategioita niihin sisältyy. Tutkijat ja poliitikot käyttävät paljon syrjäytymisen käsitettä, mutta arkipäivän professionaalisisä ja institutionaalisisä käytännöissä käsitteen käyttö on hyvin harvinaista. Myöskään ns. syrjäytymisvaarassa olevat nuoret eivät itse hyväksy tai tunnista kyseistä identi-

teettimääritelmää. Syrjäytymiskeskustelu tuli Suomeen 1980-luvulla ja se on vakiintunut osaksi suomalaista yhteiskuntapolitiikkaa ja -hallintoa.

Harrikari analysoi Valtiontalon tarkastusviraston raporttia Nuorten syrjäytymisen ehkäisy (2007), pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmaa (2008), Tilastokeskuksen Pekka Myrskylän raporttia Hukassa. Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? sekä presidentti Niinistön nuorten syrjäytymisen ehkäisytyöryhmän ehdotuksia, Ihan tavallisia asioita (2012). Hän pohti, onko syrjäytymispuheessa oikeastaan kyse valtion lujittuvasta huoltosuhdepolitiikasta, jolla pyritään sitomaan nuoret yhä tiukemmin normatiiviseksi palkansaajiksi tai yrittäjiksi sekä veronmaksajiksi ja varmistamaan heidän 'laatunsa' tulevana työmuurahaisina. Häntä huolestutti se, että nuorten normista poikkeava elämäntilanne nähdään yleensä syrjäytymisenä ja huono-osaisuuden vaarana, vaikka nuorille itselleen se ei sellaisena näyttäytymiskään. Näin syrjäytymispuheella saatetaan tuhahduttaa elämäntapojen diversiteetti, luovuus ja omaperäisyys.

Sosiaalityön professori Maritta Törrönen kertoi tutkimuksesta, jossa sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret on otettu mukaan vertaistiedon tuottajiksi. Hallitseva puhe saattaa usein nähdä heidät huono-osaisina ja syrjäytymisvaarassa olevina,

vaikka itsenäistymisvaihe on osa jokaisen nuoren elämää, tapahtui se sitten omassa tai sijaisperheessä. Huono-osaisuustutkimuksessa vertaistiedon tuottaminen on erityisen tärkeää, jotta välttyttäisiin Harrikarin esiin nostamilta sudenkuopilta.

GENEETTINEN NÄKÖKULMA HUONO-OSAISUUDEN YLISUKUPOLVISUUTEEN

FT Antti Latvala puhui huono-osaisuuden ylisukupolvisuudesta geneettisten tekijöiden näkökulmasta. Latvala huomautti että tarvetta olisi tutkimusasetelmille, joissa voidaan erottaa toisistaan ympäristön vaihtelu ja geneettinen vaihtelu. Tällaisia aineistoja ovat muun muassa kaksostutkimukset, adoptiotutkimukset ja kvasikokeelliset perhetutkimukset.

On todettu että geneettiset tekijät vaikuttavat sellaisiin ominaisuuksiimme, jotka lisäävät huono-osaisuuden riskiä (kuten alkoholi-riippuvuus). Kuitenkin samoilla menetelmillä on myös todistettu ympäristötekijöiden vaikutusten säilyvän kun geneettisten tekijöiden vaikutusta kontrolloidaan. Vaikka geneettiset tekijät osaltaan voivat vaikuttaa huono-osaisuuden taustalla, tämä ei oikeuta huono-osaisuuden hyväksymiseen osana yhteiskuntaa, vaan pikemminkin tieto huono-osaisuuden riskiä lisäävistä tekijöistä mahdollistaa Latvalan mukaan parempien tukitoimien kehittämisen. Toisaalta riskipuhe leimaa lapsia, nuoria ja heidän van-

hempiaan ja se voi aikaansaada itsestään toteutuvan ennusteen.

SEPPO ARO -PALKINTO

Lopuksi päätoimittaja Leena Koi-vusilta jakoi joka toinen vuosi myönnettävän Seppo Aro -palkinnon ansiokkaasta Sosiaalilääketieteellisessä Aikakauslehdessä julkais-tusta artikkelista. Palkinto myön- nettiin nyt tutkija Tuija Virkille, ensimmäiselle kirjoittajalle artikke- lissa, joka käsitteli lähisuhdeväki- vällän kohtaamisen tapoja erikois- sairaanhoidossa. Tutkimuksen aihe on tärkeä sekä yksilön, hänen lähi- piirinsä että koko yhteiskunnan kannalta. Se tuo näkyviin useita ke- hyksiä, joissa väkivallan ilmenemi- seen liittyviä asioita ja tapahtumia terveydenhuollon arjessa havain- noidaan ja tunnistetaan mutta myös kuvaa, miten erikoissairaanhoidoa voitaisiin muuttaa paremmaksi.

MAILI MALIN

VTT, dosentti

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

NOORA BERG

YTM

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

TUULIKKI VEIKO

TtM

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

PÄIVI SANTALAHTI

LT, dosentti

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos